

הלכות קריאת שמע סימן נח נט

* בלא ברכות יחזור לקרוא בזמנה עם הברכות. ועין לקמן סימן ס (ב"י סי' מ"ו): ה' א"ם נאנ"ס ולא קרא קריאת שמע ערבית עד שעלה עמוד השחר, בין שעדין לא הגין (כ) החמה קורא קריאת שמע ויוצא בה ידי חובת קריאת שמע ערבית; כ"אם היה אנוס באותה שעה לצאת לדרך מקום גרודי היה ולסטים, (כא) לא יקרא אז קריאת שמע פעם (כב) שנית לצאת בה ידי חובת קריאת שמע של יום, שמאחר שעשה לאותה שעה לילה אי אפשר לחזור (כג) ולעשותה יום: ו' אף-על-פי שהזמנה נמשך עד סוף השעה השלישית, אם עברה שעה שלישית ולא (י) (כד) קרא, יקרא אותה בברכותיה כל (כה) שעה רביעית שהוא שליש היום, ואין לו ש"כר בקורא בזמנה. י"אם (כו) עברה שעה רביעית ולא (ס) קרא, (כז) *קורא בלא ברכותיה כל היום: ז' אם לא קרא ביום י"ש אומרים (כח) שיש לה תשלומין (ט) *קורא בלא ברכותיה, וכן אם לא קרא קריאת שמע בערבית יש לה תשלומין ביום, (כט) "ויש חולקים: (ט) [6] (א) אור ובזרא חשך, בתקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב

י שם במקרא ח' פשוט
הרי"ף והרמב"ם שם
כ' הרא"ש שם
ג' ברכות ט' מ' שם י'
נ' הרא"ש שם לדעת רב
הא' גאון ס' קל"ב
בשם רבנו תמים ע"ש

א ברכות י"א
ב תלמודי רבנו
יהודה שם

נט דין ברכה ראשונה ב'יוצא', ובו ה' סעיפים:

א * ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצא (6) [6] (א) אור ובזרא חשך, בתקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב

באר היטב

נצא אפלו בדיעבד וצריך לחזור ולקרותה, ב"ח: (י) קרא. אפלו בפשיעה, ט"ז: (ס) קרא. אפלו באנס, ט"ז: (ט) בערבית. ומביע לה לאקדומי חובת שעתא ברישא, מ"א. עין בספר משנה למלך בפ"ג מהלכות תפלה שהקשה שם: ותמה לי שהרי למוד צורך הוא בדיני מענה לא יוכל לחקן, זה בשבטל ק"ש וע"ש, ונכנתו להקשות על ה"א דס"ל דיש לו תשלומין. ואחר המחילה, לא עין יפה בסוגיא תחלת פ' תפלת השחר דשם מסקנן שבטל במזיד וק"ש שנה לתפלה מדקאמר זה בשבטל ק"ש או תפלה ועל זה משני דבטל במזיד וד"ק, עין יד-אדרן ועין בפרי תדש:

(6) אור. צריך להפסיק בין יוצא ובין אור כי היכי דלא ישמפע יוצא. משרתים ואשר משרתיו ר"ת מו"ם והוא שם אחרון משם ע"ב, לכן יש לדקדק שלא ידלג וא"ו של ואשר. כשאומר יוצא אור ימשמש בתפלה של יד וכשאומר ובזרא חשך ימשמש בתפלה של ראש. מעצרים ומקדישים כלם במו"ם, ויש גורסין בנ"י. והאומרים במו"ם צריכים להפסיק בין ממליכים לאת שם האל המלך. רצון קוניהם ולא

שערי תשובה

[ט] בערבית. עבה"ט מ"ש להקשות על המ"ל ע"ש שהם מדברי הרב המגיה שם, ואין פונתו להקשות על ה"א דיש לו תשלומין רק ארבעא קשאי לה על המ"ד אין לו תשלומין, בין דהתם בשל ק"ש ותפלה בחזק מחמת מחמתניהו, וכיון דמחמתניהו דהתם דוקא במזיד הר"ל מענה לא יוכל לחקן, גם בשל ק"ש דוקא ככה"ג הוא, וקצר בלשונו וכתב כאמור לעיל דהינו על מה שהעתיק שם במ"ל לפני זה דברי הש"ס דבטל במזיד מוקי לה ע"ש: [6] אור. עבה"ט. ועין בעטרת'אגנים שלא לומר ומלך עולם רק מלך עולם כו', וכאבודיהם כתב ומלך עולם וכן הוא במקרא בדיקתה. וכתב בש"צ שמקאן מוכח במו"ם בלחם רב סי' א' דדוקא בתפלה צריך לדבר בלשון ברור אבל בתארי הש"י א"צ לכך ודי שנאמר התארים כמו שכתובים בתורה ע"ש, והבה"ט כתב דבריו הלחם רב לענין מלת קוניהם ש"כ"ב הא"ר כו' וא"כ גם כזה אין להקדיף ויש לומר ומלך עולם, ועין שם בלחם רב כי רצון קוניהם בא בלשון רבים לתפלה כמו אלהים קדושים שכן לשון המקרא, וג"ל שא"צ לזה כי הרוב הוא על הנקנים וע"ד שאמר חשך ימשמש בתפלה של ראש. מעצרים ומקדישים כלם במו"ם, ויש גורסין בנ"י.

באור הלכה

ונראה לי ר"איה לדבריהם⁽²⁰⁾ מדברי הרשב"א, והובא בסימן זה בבית-יוסף, דמפיון שעלה עמוד השחר שפיר מצי קרי יוצא אור וכאנשי משמר, והרי אנשי משמר אמרי יוצא אור ומן הרבה אחר שחיתת הממיה, בדיאיתא ברש"י ברכות י"א ע"ב ד"ה ברכו, ויחשיתת הממיה היה אחר שהאיר פני המזרח, בדיאיתא ביומא ריש פרק ג' ומה ר"איה היא, דאור נקרא אפלו קדם שהאיר פני המזרח? אלא ודאי דעמוד השחר נקרא משהאיר פני המזרח⁽²¹⁾. ולפי זה; אלא לנו גם-כן קלא לענין בדיעבד לקריאת שמע על ערבית אם לא היה אנוס. ואף דאכתי יש להקשות על הרשב"א דמקא לה דתקף אחר שהאיר מצי לומר יוצא אור, דלמא שם שאני שנשתתה בהרבה ענינים אחר השחיתת. ואולי סבירא לה דהקנים וריון לא נתאחר אצלם על-ידיה כי אם מעט מן המעט: * בלא ברכות. משמע מדבריו דאם קראה בברכות אף בהם יצא. ולכאורה לפי מה שכתב מהגן אברהם בסעף קטן ה, עין שם, יש להסתפק אם יצא בדיעבד בברכת יוצא אור; ומכל מקום נראה דאין צריך לחזור ולברך, דאנו צריכין רק לחשש לדעת רב האי גאון דדלמא ברכת יוצא הוי אמרי לענין לתפלה, כמו שכתב הפריימגדים בסימן זה עין שם: * קורא בלא ברכותיה. עין במשנה ברוכה.

משנה ברוכה

וקרינן בה "ויבקרמך", ובדיעבד העמידוהו על דין-תורה. ונדקא בקאראי בעלמא, (יג) דהינו פעם אחת בחדש, הוא דיוצא בדיעבד, אבל אם הוא רגיל לעשות פן, אמרו חכמים שאפלו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולקרותה⁽¹⁹⁾; מיהו אם שעת הדחק הוא, אפלו רגיל טובא שרי, דמאי הנה לה למעבד: ה' (כ) החמה. ומקצת אנשים לשנים באותו הזמן, לכן בשעת הדחק קרינן בה גם-כן "ויבשכבך"⁽²²⁾, אבל בלאו הכי אפלו בדיעבד לא יצא⁽²³⁾: (כא) לא יקרא. ויש חולקין בזה, עין אליה בבה ובבאור הגר"א: (כב) שנית. אפלו (יד) אחר שאניע הזמן דשיכיר את חברו ברחוק ארבע אמות: (כג) ולעשותה יום. אלא (טו) ימתין אולי יודמן לו לקרוא בזמנה בהלכתה: ו' (כד) קראה. אפלו (טז) בפשיעה. ונראה פשוט דמה שכתב "ולא קראה" לאו דוקא, דהוא הדין אפלו קרא אותה בלה מקדם בזמנה בלא ברכותיה, אלא לרבותא נקטה, דלא יקרא

בין דלא קראה כלל עד צתה, גרוע יותר; וכן כתב בהד"א בבית-יוסף, סוף סימן מו, עין שם. ובתשובת משכנת-יעקב סימן עז מפסק בזה היכא דמתחלה קרא את פלה, עין שם: (כה) שעה רביעית. דברכות (י) אינם ש"כים לקריאת שמע, דאף-על-פי שנתקנו קדם קריאת שמע מכל מקום לאו ברכת קריאת שמע היא, שהרי אינו מכרך "אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע"⁽²⁴⁾, והרי הם כמו תפלה, ולפיכך דינם כמו תפלת השחר שהוא רק עד שליש היום: (כו) עברה שעה רביעית. אפלו (יח) נאנ"ס, אפלו הכי מכאן ואילך הפסיד הברכות. ואם ברוך (יט) הוי ברכה לכשלה, ועין בבאור הלכה: (כז) קורא. עין בלבוש שכתב: יכול לקרואה וכו', והפנהו הוא שטוב שיקראנה כדי שיקבל עליו על מלכות שמים, אבל אינו מחיב, שאינו מקים בזה המצוה-עשה דקריאת שמע, וכמו שהספימו כל האחרונים, שאין נמשך זמן קריאת שמע מן התורה רק עד שלש שעות וכו'נ"ל. ודע, דמכל מקום פרשת ציצית או שארי פסוקים שהם מזכירת יציאת מצרים⁽²⁵⁾ מחיב מן התורה כל היום, דהא מן התורה לא נקבע זמן לזכירתה⁽²⁶⁾, וכמו שכתב השאגת-אריה סימן י' דעד הערב הוא זמן לזכירת יציאת מצרים, עין שם: ז' (כח) שיש לה תשלומין. אין הפנה שיש צ"ל בזה ידי קריאת שמע, מאחר שכתב עבר זמנה ואינו אלא בקורא בתורה, רק שלכתחלה צריך להשלימה כמו תפלה, על-כן (כ) מבדיע לה לאקדומי חובת שעתא ברישא, ותקף אחר מעצרי יקרא עוד "שמע" בבביל זה הפעם שחשור⁽²⁷⁾, אם בשוגג חסרה, כמו שנתבאר לקמן בסימן קח: (כט) ויש חולקין. הגר"א וההפריימגדים הכריעו בדעה זו: א (א) אור. צריך להפסיק בין "יוצא" ובין "אור" כי היכי דלא לשמפע "יוצא". ועין בבאר היטב ובשערי תשובה מה שכתב עוד בזה:

שער הציון

(יג) ב"ח ואלהי רבה ומגן-אבורים: (יד) פריימגדים, דלא מנחת-בהן. ועין מגן-אבורים: (טז) ב"ח: (יח) רשב"א: (יח) ב"ח וט"ז ופריימגדים: (יט) רא"ש וטור: (כ) מגן-אבורים:

הלכות קריאת שמע סימן נט

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה קוראה]

ואפשר שיש לקמן על זה לענין אם היה לו אנסוס⁽²⁸⁾.

(28) כאן כתב רק 'ואפשר' שיש לסמוך על זה, אמנם לענין מי שהיה אונן שנמשכה אנינותו עד ארבע שעות, צידד במשנ"ב לקמן (סי' עא ס"ק ד) שיש לסמוך על כך ולקרוא קריאת שמע בברכותיה. וכן כתב בספרו מחנה ישראל (דינים פ"א ס"ב ו-ו) בהנהגות לאנשי צבא.

ואשה שהיתה אנוסה ולא בירכה ברכות קריאת שמע בזמן, הורה הגרי"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' קלט) שיכולה לברך לאחר ארבע שעות, כיון שהמשכנות יעקב שהתיר לברך עד חצות לא חילק בין איש לאשה.

סימן נט

דין ברכה ראשונה ב'יוצר'

[משנ"ב ס"ק ב]

דוקא מיד דהנינו בתוך כדי דיבור⁽¹⁾.

(1) בשיעור 'תוך כדי דיבור', כתב לקמן (סי' קכד ס"ק לד) שיש אומרים שהוא בכדי שיאמר שלש תיבות ויש אומרים ארבע תיבות. ולהלכה כתב (בסי' רו ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק י וכן בסי' תפז ס"ק ד ובשעה"צ שם ס"ק ג ובסי' תקפ"ב ס"ק ז) ששיעורו שלש תיבות, ולקמן (סי' רסז ס"ק ט) כתב ששיעורו ארבע תיבות. והורה הגר"ח קניבסקי (שער העין תשובה לג') שהעיקר הוא ששיעורו שלש תיבות, שכן סתם המשנ"ב בשני מקומות, ובשעה"צ לקמן (סי' תפז ס"ק ג) הרי תמה על הפמ"ג שכתב ששיעורו ארבע תיבות, והביא שכן פסק הרמב"ם וכן דעת רוב האחרונים ששיעורו שלש תיבות. ומה שכתב לעיל (סי' רסז ס"ק ט) לגבי מי ששכח בשבת ואמר "שומר עמו ישראל לעד" במקום "הפורש סוכת שלום" שלא יחזור רק אם שהה יותר מכדי שיעור אמירת ארבע תיבות, ביאר השיח הלכה (ח"ב סי' קיח אות ג) ששם גם אם לא יתקן הרי יצא ידי חובתו, ואינו מפסיד שום דבר גם אם מתקן תוך שיעור אמירת ארבע תיבות, ואילו יריח שתקן לפי הדעות שהשיעור הוא ארבע תיבות. ואם בתוך כדי דיבור נזכר שטעה וחשב כיצד לתקן את ברכתו, ובינתיים עבר הזמן של תוך כדי דיבור, דעת הגר"ח איערבך (שש"כ פמ"ז הע' קצה) שאינו יכול לתקנה אלא צריך לחזור ולברכה, כיון שכבר אי אפשר לחבר את סיום הברכה עם תחילתה.

[משנ"ב ס"ק ו]

ואם תוך כדי דיבור נזכר 'יוצר המאורות' יצא⁽²⁾.

(2) ואם התחיל ברכת 'אהבה רבה', כתב לקמן (סי' תקפ"ב ס"ק ז) לגבי עשרת ימי תשובה שאף על פי שאם אמר 'הא-ל הקדוש' יכול תוך כדי דיבור לחזור בו ולומר 'המלך הקדוש', מ"מ אם התחיל ברכה אחרת שוב לא מועיל התיקון וחזור לראש. וכן כתב בביה"ל לקמן (סי' תפז ס"א ד"ה תוך כדי דיבור) שכיון שהתחיל ברכה אחרת אפילו תיבה אחת, שוב לא מועיל תיקונו, והניח בצע"ג את דברי הפמ"ג שפסק שאם חתם 'מקדש השבת' במקום 'מקדש ישראל והומנים' והתחיל ברכת 'יצה', יכול לחזור ולתקן כל שלא אמר ארבע תיבות.

ובביה"ל (שם) הסתפק לגבי מי שלא התחיל ברכה אחרת אלא

אמר מילים שאינן של שבה, האם דינו כמי שאמר ברכה אחרת, ונשאר בצ"ע.

[משנ"ב ס"ק ז]

ואם טעה ולא נזכר עד שהתחיל 'אהבה רבה' לא יפסיק בתיבתו, רק יסיים פסוק ברכת 'אהבה רבה' ואתר"ק יאמר 'יוצר אור' קדם קריאת שמע⁽³⁾.

(3) ואפילו אמר רק את המילה 'אהבה', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מד) שיתכן שנקראת התחלה, כמו שכתב המשנ"ב לקמן (סי' קיד ס"ק כח) לגבי מי ששכח 'מוריד הגשם', שאם התחיל תיבת 'אתה' של 'אתה קדוש' שחזור לראש התפילה, כיון שנחשב שכבר התחיל את הברכה שאחריה.

ואם לא אמר כלל ברכת 'יוצר אור' קודם קריאת שמע, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ה סי' ד לסו' נט ס"ב) על פי המג"א (סי' א) שיאמרנה אחרי שמונה עשרה, והוסיף, שהוא הדין אם לא אמר ברכת 'אהבה רבה'. וכן משמע במשנ"ב לקמן (סי' ס ס"ק ה) שיכול לאומרו לאחר שמונה עשרה, ומקורו במג"א הנ"ל.

[משנ"ב ס"ק ח]

אז אמצעייתה צריכה להיות כדין⁽⁴⁾.

(4) ומי שדילג קדושת 'יוצר אור', כתב הגר"ח איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ב) שיעצא ידי חובתו ואינו חוזר, כי זו רק תוספת ואינה עיקר הברכה של 'יוצר אור' שהיא להודות להשם על המאורות [וראה להלן ס"ק כח מה שכתב שם מדברי הגר"ח איערבך].

[ביה"ל ד"ה ומכר]

דקא הוי יותר מדי דיבור⁽⁵⁾.

(5) ומשמע שמוחשבים את שיעור התוך כדי דיבור מאמירת 'אשר בדבורי' ולא מאחרי שסיים 'המעריב ערבים', ולכן כתב שהוא יותר משיעור תוך כדי דיבור, אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' תפז ס"ק ד) כתב שמועיל תיקון תוך כדי דיבור כל שלא שהה תוך כדי דיבור מסיום הברכה, וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' רסז ס"ק ט וסי' תקפ"ב ס"ק ז) שמשערים מסיום הברכה (הערת שיח הלכה ס"ק ד).

[ביה"ל ד"ה ולא אמר 'יוצר אור']

הקלוי רק בתיבתו הנקרא לכו, שאם חתם כדן יצא⁽⁶⁾.

(6) ומטעם זה כתב לקמן (סי' קיז ס"ה ד"ה אם, וסי' קיט ס"ג ד"ה אם) שגם בתפילת שמונה עשרה אם חיסר קטע באחת מהברכות, אף דבר שהוא מעיקר הברכה וכגון שחיסר בברכת 'תקע בשופר' את הענין של 'קבוץ גלויות', אם חתם את הברכה כהוגן, לדעת הגר"א הנ"ל יצא ידי חובתו.

וכיון שספק ברכות להקל, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ז הע' יב) שאם חתם כראוי 'יוצר אור', אינו חוזר.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' יח אות א) לענין ברכת מעין שלש, שאם אכל משבעת מינים וגם מזונות, ובפתיחת הברכה הזכיר רק אחד מהם ואילו בסיום הברכה הזכיר את שניהם, שיש לצרף את דעת הגר"א הנ"ל ולא יחזור לברך. וראה מה שכתבנו במשנ"ב לקמן סי' רח ס"ק סד.

הַאֲפִיקוֹרְסִים שְׂאוּמְרִים שְׁמִי שֶׁבָּרָא אוֹר לֹא בָּרָא חֹשֶׁךְ: ב' יָאֵם טַעַה וְאָמַר 'אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מִצְרִיב עֲרִיבִים' וְנִזְכָּר (ב) מִיָּד וְאָמַר 'יוֹצֵר אוֹר' וְגַם סִיִּים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', יֵצֵא. אָכֵל אִם אָמַר 'בִּדְבָרוֹ מִצְרִיב עֲרִיבִים' (א) *וְלֹא אָמַר 'יוֹצֵר (ג) אוֹר' אוֹ לֹא סִיִּים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', לֹא יֵצֵא. וְאִם אָמַר 'יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרָא חֹשֶׁךְ אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מִצְרִיב עֲרִיבִים' וְגַם סִיִּים 'מִצְרִיב עֲרִיבִים', לֹא יֵצֵא: אֵל (ד) וְהוּא הִדִּין אִם לֹא אָמַר תַּחֲלָה (ה) בֶּק 'יוֹצֵר אוֹר', אִם * (ו) סִיִּים 'מִצְרִיב עֲרִיבִים', (ז) לֹא יֵצֵא (דבִּירֵי עֲצֻמוֹ לִפְרֵשׁ כֵּן הַטּוֹר וְהַרָּא'') אָכֵל אִם סִיִּים 'יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת', בִּינּוֹן שִׁפְתָּה 'יוֹצֵר אוֹר' (ח) יֵצֵא אֶף-עַל-פִּי (ט) שֶׁהַפִּסְקִי ב' מִצְרִיב עֲרִיבִים: ג' יֵישׁ אוֹמְרִים שֶׁהִקְדִּישָׁה שְׁבִי' יוֹצֵר' יַחֲיד אוֹמְרָה לִפִּי שְׂאֵינָה אֶלָּא סִפּוֹר דְּבָרִים, ה' יֵישׁ אוֹמְרִים שִׁיחִיד (י) מִדְּלִגָּה וְאֵינָה נֶאֱמָרֶת אֶלָּא בַּעֲבוּר, ו' יֵישׁ לַחֵשׁ לְדַבְרֵיהֶם וְלִזְהַר שִׁיחִיד יֵאֱמָרֶנָּה בְּנִגּוֹן וְשִׁעֻמִּים מְקוֹרָא בַּתּוֹרָה. הֵגָה וּכְבַר (יא) פִּשְׁט הַמְּהַנֵּה כִּסְבָּרָא רַשְׁוֹנָה וְיַחֲדִיד אוֹמַר

פאר הייט

בְּאוֹר הַלְכָּה

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

ג' (י') מדרגת. רק (ד) יאמר "אומרים ביראה קדוש, והאופנים וכו', כתב בפרי חדש: אפלו אם היה יחיד מתפלל לבדו בשביל שאחר לבוא, פיון דאיכא צבור, אומרים אפלו בלחש לכלי פשט המנהג וכו'. ובכאור הגר"א הסכים להלכה לדעה

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(ב) דר־החיים ופרי־שה, דלא כב"ח שמתחמיר בכל ענין וכמו שכתב בבאור הלכה: (3) דר־החיים בשם הרשב"א, דלא כמגן־אברהם עי"ש: (ג) פרי־מגדים: (7) מגן־אברהם:

הלכות קריאת שמע סימן נט

אותה. (יב) וקשעונין קרשה זאת אומרים אותה (יג) בקול (ג) [א] רם (הגהת מיימוני בנוסח התפלות): ד (יד) יברכת יוצר ויערבית אומר (טו) *עם השליח צבור *בנחת: הגה וימנהר לסיס (טז) קדם שסיסם השליח צבור (יז) ויענה אמן (יח) אחר שליח צבור (הגהת מיימוני פ"א מהלכות ברכות דרוק סי' רי"ח). ומיהו אם לא אמרה בק (יט) שמעה משליח צבור יצא, דברכות (כ) אלו השליח צבור מוציא הניחזי אף על פי (כא) שהוא בקי; מיהו אין השליח צבור מוציא (כב) הניחזי (כג) *בפחות (ד) מעשרה (הרי" פ' מי שמתו). *ולא יענה אמן אחר סיום 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' משום (כד) דהוי

באר היטב

נפסיק אלא יאמר יוצר אור אחר י"ח, דסדר ברכות אינו מעבב כמ"ש סי' ס': (ג) רם. כתב הרמ"ע סי' קב: בקדשה זו אם היה יושב ועמד ה"ז טועה, אבל אם היה עומד וישוב נזר שאינו חכם ע"ש, ומ"א כתב בשם הקנה דוקא מ"ש. בשפה ברורה ובנעימה קדושה הדלית בחולם, שכנה"ג ופ"ח ויע"ח וסידר אהרן. לשמיע לארבע כפופת הארץ יתח דר' ציצית בידו השמאלית ויניחם על לבו עד פלישת ויאמר ואז יקחם ביד ימינו עד שיגיע לחיים ונקמים וינשקם ויניחם: (ז) מעשרה.

משנה ברורה

האחרונה. ולפי שאין לזוז מהמקנה⁽¹⁾, נכון להרהר אם אומר בנחיד לאמר כגון וטעמים קדורא פסוקים⁽²⁾, וכן כתב הפרי מגדים בשם הלבוש שטוב להרהר בזה: (יב) וקשעונין וכו'. וקדשה זו אם אפשר (ס) טוב לומר מ"ש: (יג) בקול רם. דוקא בצבור⁽³⁾, אבל בנחיד אומר בלחש, כן כתב באליה רבה, אבל בשערי תשובה כתב שאין קפידא אף בנחיד אם יאמרה בקול רם: ד (יד) ברכת יוצר. והוא הדין לכל הברכות דקריאת שמע: (טו) עם השליח צבור. דאף דמדינא יכול לכוון לצאת בברכת השליח צבור אפילו הקי, דדוקא בתפלה אין השליח צבור מוציא את הקי, ויבדלמן בסימן כד, משום דרחמי ניהו וצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו, מכל מקום יהא רגיל לומר עם השליח צבור בנחת, (ו) שפינו שהם ברכות ארבות אין אדם יכול לכוון דמיר עם השליח צבור בשתיקה. והיום אין נוהגין להרהר לומר דוקא בנחת. ועין בבאר הלכה: (טז) קדם. דבאמצע אסור לענות אמן, כמו שנתבאר בסימן ס: (יז) ויענה אמן. אבל (ו) "ברוך הוא וברוך שמו" לא יאמר, דאפילו בפסוקי דזמרה לא יפסיק לזה, וכמו שכתב המגן אברהם בסימן כד: (יח) אחר שליח צבור. והוא הדין (ס) אם שמע סוף ברכה מאדם אחר, בין ברכה זו ובין ברכה אחרת⁽⁴⁾: (יט) שמעה משליח צבור. ודוקא אם פנו לצאת והשליח צבור התפנו להוציא, ויבדלעיל בסימן ו סעיף ד: (כ) אלו. של קריאת שמע, והוא הדין לכל הברכות, ויבדלעיל בסוף סימן ו ונעין שם בפרי חדש⁽⁵⁾ ובסימן ח סעיף ה, עין שם במחצית השקל ובאצות החיים וסימן ריט סעיף ה וסימן רצ"ח סעיף יד, לכוון בברכות של תפלה דאין השליח צבור מוציא את הקי, ויבדלמן בסימן כד: (כא) שהוא בקי. ואפילו אם יצא כבר, מוציא⁽⁶⁾, ויבדלמן בסימן טט, והוא הדין בכל הברכות, ויבדלמן בסימן תקפה ובסימן תרצב, לכוון בברכת הנהנין דמי שיצא אין יכול להוציא את האחר שהוא מחיב צדין בברכה, ויבדלמן בסימן ריג סעיף ב, ואפילו למי שאינו בקי: (כב) הניחזי. אפילו (ט) אם אינו בקי: (כג) בפחות מעשרה⁽⁷⁾. וזהו דוקא לענין ברכת קריאת שמע, וגם בברכת השחר הלבוש מתחייב בברכת קריאת שמע ונעין בבאר הלכה, אבל שאר ברכות, כגון ברכת המעלות וברכת הנהנין, אפילו יחיד מוציא את הניחזי אפילו בקי, ויבדלעיל בסימן ח. אף בברכת הנהנין יש כמה חלוקים, דבברכה ראשונה של הלחם והיין לכלי עלמא הדין כמו שכתבנו⁽⁸⁾, וכדאיתא בריש סימן קצג סעיף א, אף צריך שיקבעו את עצמם לזה דהניו שישבו יחד; ולענין ברכת הנהנין, אם רק שנים אכלו, מצוה לחלק ולברך כל אחד לעצמו, אם לא שאחד אינו בקי ואז יוציא אותו הקי, וכדאיתא בסימן קצג, עין שם. ובשאר דברים חיוץ מפת ויין, בין בברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה, יש דעות בין הפוסקים אם אחד יכול להוציא חברו, ויבדלמן בסימן ריג, עין שם: (כד) דהוי הפסק. בין קריאת שמע להברכה, כמו שאסור להפסיק בין כל דבר מצוה או הנאה שמכרכין עליו להברכה שלפניו, אבל

ז תשובת הרא"ש כלל ד סימן ט ח רבנו יונה בשם רי"מ ורמ"א ורמב"ן

שערי תשובה

הכתוב לאדניהם למלך מצרים ע"ש: [א] רם. עכ"ט שמיא כתב דוקא מ"ש וכי בספר הפנויה, ומ"ש ובנעימה קדושה בחולם כתב כ"ש שבספר הפנויה מכת"ו מהר"ו קדשה בשור"ק וקא אפלו אחר כך וכן בספרים השנים, ובשור"ק כנה"ג כתב בחולם שכן הוא בספר היכלות כ"ו ע"ש. וכתב כ"ש שצ"ל לעפת השפרים לעומת שפשים כמ"ש הרב וליה. וכתב עוד: שפטי מרדכי בשאמר בתפלה בעל מלתות צריך להרשיע העין היטב שלא יאמר קורא כל חיו"ו, ובמבוא מנהר שלא יאמר קורא באלף, והוא לשון מהר"ו, וכן פסקו יאמר ברכה מאת ה' יתיב קריאת האלף שלא יוכן חיו"ו מת. וכתב בלבוש השעם שבצבור עניין בקול רם

באר הלכה

שם בסוף הענין דיוצא ולא חישבין להפסקה של "מצריב ערבים", עין שם: * עם השליח צבור. עין במשנה ברורה. ועין בטור ובית יוסף שכתב בשם תשובת הרא"ש דאם היה מכון לדברי שליח צבור בשתיקה, ובאמצע הברכה היה פונה לבו לדברים אחרים, הפסיד הפונה, שהפסיק באמצעיתו, שכל שהוא סומך על השליח צבור צריך לכוון לבו לכל מה שהוא אומר ולא יפנה לבו לדברים אחרים, שאם לא כן לא יצא, אבל בשליח צבור אומר אף אם קרא מקצתה בלחש בפה, וצריך עיון גדול. וכתב מה דנקמן לן שומע בעונה ותיי כאלו אמר ממש בפיו, וכדמכח בברכות דף כ ע"ב בתוספות ד"ה קראשקן, אם כן אפילו אם נחשב מה שבאמצע פנה לבו לדבר אחר כאלו דלג באמצע, מאי הוי, והא כתב הרשב"א בברכות פרק קמא, והובא מקצתו בסימן קפו, דאם שנה ודלג הרהר באמצע ברכות הארבות דקרא ידיו חתוכו, ולא אמר שהמשנה מטבעו שכתבנו חקמים לא יצא אלא כשמשנה בשתיקה או בחתימתו אבל שאר הפסוק אינו מעבב, אלא בתפלה שפסדו חקמים בזה, כגון מה שאמרו בריהו ותרזה ומלכות בברכת הנהנין, וכגון הנהר יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב⁽¹⁶⁾, וכל פיצא בזה. ואין לומר דחשבינן מה שבאמצע פנה לבו לדבר אחר כאלו חסיק ממש בפיו כמו דחשבינן כל הברכה כאלו אמר בפיו, ויבדק בזה קצת לשון הרא"ש "שהפסיק", עין שם; אבל זה אינו: תרא, דאפילו חסיק ממש באמצע ברכה ארבה, אין הדין ברור דצריך לחזר ולברך⁽¹⁷⁾, עין בשמ"א דאם כן: כה: ועוד, דבשלא תחלת הברכה וסופה ששמע מאחר שהוציא בפיו והתפנו להוציא: בזה, ויחזק מה דחשבינן לא גס"ן כאלו הוציא בפיו, אבל מה שבאמצע פנה לבו לדבר אחר איננו כי אם הרהר בעלמא; ואפילו מאן דאית לה הרהר ברבור דמי, הוא רק במחשב במחשבתו אינה תפלה של קריאת שמע או תפלה ויציא בזה אבל לא הרהר בעלמא באיני דבר, וגם הרא"ש בעצמו פסק בפרק מי שמתו והרהר לאו ברבור דמי. ואולי דכונת הרא"ש לומר דלא יצא ידיו מצוה מן המבחר, וכעין מה שכתב בבית יוסף בסימן נח בשם הרשב"א כי מה שאמרו "הקורא את שמע עם אנשי משמר לא יצא", עין שם: * בנחת. ועין במשנה ברורה, ונראה לי, דלא אמר הרא"ש דבר זה כי אם בזמנו שהיו נוהגין צדין העולם לצאת בברכת הש"ן, וכמו שכתב הג"א, ע"כ הוא שהחמיר על עצמו לאמר בפיו עם הש"ן הדרך לומר בנחת שלא להגביה קולו כדי שלא לקלקל בזה לשאר אנשים השומעים ומכונים לצאת בברכת הש"ן; וגם אפשר דמשמע זה היה ממנהר לסיס הברכה ולענות אמן אחר הש"ן, כמו שכתב בטור, כדי שלא לפרש עצמו מן הצבור שצריכין ללן לבתפלה לענות אמן אחר הש"ן, ואפילו בברכה דבאלו הכי לא יצא בברכתו⁽¹⁸⁾, וכמו שכתב הרבנו יונה בפרק מי שמתו והובא בסימן זה במגן אברהם סעיף קטן ה, מה שאין כן בפיהם שנהגו שכל אחד מברך לעצמו ברכת קריאת שמע: * בפחות מעשרה. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו לענין ברכת השחר בשם הלבוש, והוא בסוף סימן ו, והביא מגן אברהם שם בסעיף קטן י, והגהת אברהם בסימן זה סעיף קטן ה פליג עליו, וכתב דלכל עלמא בשאר ברכות שאינו בקי לא בעי צערה. והפרי מגדים גם כתב דאפשר דהלבוש מירי דוקא בקי, ואפילו בקי תמה בקי הפרי מגדים בסימן ח, מגין לה לחלק זה מצוה המצוה ודוקא לן דמי שיצא מוציא לא בעי צערה, עין שם. ועין בס"א דאם בכלל ה דסעם דברך הלבוש ומשמע מזה דהלבוש מחמיר בכל גווי, ובאמת כן משמע בלבוש בסימן ט סעיף ד, ועין שם גס"ן טעם לזה⁽¹⁹⁾: * ולא יענה אמן. לכאורה נוכח לומר דכונת בבית יוסף הוא דוקא אם הוא מתפלל בשוה עם הש"ן, והוא הדין אם הוא מתפלל ביחיד, ובא לאפוקי מאותן הנהגין לענות תמיד אמן אחר "הבוחר", כמו שנוכח בטור בסימן טא, ובאין לה גם אחר ברכת "יוצר אור" או לענות, דהוי ענין אמן אחר עצמו, אבל אם סיס קדם הש"ן, אפילו אחר ברכת "הבוחר" צריך לענות אמן אחר הש"ן, ובהו לא חישבין להפסק, וכן נראה שהבין כן הבית יוסף והשערי תשובה, וכן משמע קצת בבית יוסף סוף ד"ה ומשמע וכו' שפסיק שם בדרת הרמיה. וכונת הרמ"א במה שסיים: ועין וכו', הינו כמה שכתב שם

שער הציני

(ס) עין באר היטב: (1) בית יוסף: (2) אחרונים: (3) פרי מגדים בסימן נא: (4) מגן אברהם בשם תלמיד רבנו יונה: